חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

ענף ב - האם בעל רשאי לאסור על אשתו להשתכר בפורים

במסכת מגילה (ז, ב) אמר רבא: "**מיחייב אינש לבסומי** בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' תרצה סע' ב) "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

ויש לעיין מה פשר ה"**בסומי**" עליו דיבר רבא - כמה יין חייב לשתות בפורים, והאם צריך להשתכר ולאבד את צלילות הדעת - "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

ועוד צ"ב, רבא נקט בדבריו שיש **חיוב** "לבסומי" בפורים, והשאלה היא, האמנם זו **חובה גמורה** או רק **מצוה בעלמא**.

וממוצא הדברים נדון האם נשים חייבות בשתיית יין בפורים, והאם יש הבדל בין חיובן בשתיית ד' כוסות בליל הסדר לחיובן לשתות יין בפורים.

שתיית יין בפורים - חיוב שמחה מצד עצמו ולא כתכלית לעורר שמחה

א. המקור לחיוב לשתות יין בפורים נמצא במגילת אסתר (ט, כב) "לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה **וְשִׂמְחָה** וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים", ואין שמחה אלא ביין, כאמור בתהלים (קד, טו) "**וְיַיִן יְשַׂמַּח** לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן" - וכדי לקיים את החיוב לשמוח בפורים, יש צורך לשתות יין בפורים.

ובספר עמק ברכה (סעודת פורים עמ' קלו) ביאר בשם הגרי"ז מבריסק, כי בפורים שתיית יין אינה רק **הדרך** לקיום השמחה, כבשאר המועדים, אלא **השתיה עצמה היא קיום המצוה לשמוח**: "הא דנשתנה שמחת פורים מכל שאר השמחות של מועדים, דלא מצינו בשום שמחה דין כזה שיתחייב לבסומי בשתיית יין עד דלא ידע, משום דבכל המועדות עיקר מצות שמחה אינו אלא לשמוח בהשי"ת, ובשר ויין אינו אלא **סיבה לעורר השמחה**, וכמבואר ברמב"ם (הלכות יו"ט פ"ו ה"כ). אבל בפורים כיון דכתיב מִשְׁתֶּה **וְשִׂמְחָה**, נמצא **שהמשתה עצמה היא היא גוף המצוה בלי שום תכליתים של שמחה**, ועל יסוד זה של מצות משתה תקנו דין זה שחייב לבסומי עד דלא ידע".

אולם עדיין לא נתברר כמה יין חייב לשתות בפורים, והאם צריך להשתכר ולאבד את צלילות הדעת לחלוטין. וכמו"כ לא נתברר האם גם נשים חייבות להשתכר בפורים.

חייב אניש לבסומי - להשתכר

ב. רש"י פירש בסוגיא: "לבסומי, **להשתכר** ביין".

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

וכן נקט להלכה הב"ח (או"ח סי' תרצה ס"ק ב) וז"ל: "לפי עניות דעתי נראה כפשוטו **דצריך שישתכר הרבה** עד דלא ידע כלל מה חילוק יש בין ארור המן לברוך מרדכי, שזה הגיע קרוב לשיכרותו של לוט. ואין לתמוה איך הרשוהו להשתכר כל כך, שהרי רבה ורב זירא היו משתכרים, עד שקם רבה ושחטיה לר' זירא". ומבואר בדבריהם שרבא חַיֵיב לשתות יין עד שמגיעים למצב של שכרות ואיבוד צלילות הדעת, שלא יֵדע להבחין בין טוב לרע. הב"ח הביא ראיה לפירוש זה, מהמעשה המובא בסוגית הגמרא (מגילה שם) "רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא, למחר בעי רחמי ואחייה". ומפשטות דברי הגמרא עולה כי **רבה השתכר עד שאיבד את צלילות דעתו**, וכתוצאה מכך שחט את ר' זירא.

בהמשך דבריו הביא הב"ח את דברי הראשונים, שנקטו כי המעשה ברבה ורב זירא הובא בגמרא כדי שלא נפסוק להלכה כדברי רבא המחייב להשתכר בפורים: "והנכון מש"כ הרב הגדול רבינו אפרים דמהך עובדא דשחטיה רבה לר' זירא אידחיא ליה מימרא דרבא, ולאו שפיר למיעבד הכי, וכן כתבו בעל המאור והר"ן משמו. ונראה דמהך טעמא סידר בעל התלמוד להך עובדא דרבה ור' זירא בתר מימרא דרבא, למימרא דהכי הוי הלכתא ולדחויי לדרבא". אך מסקנת הב"ח: "ומיהו דווקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, הוא דדחינן לה. אבל **מיהו צריך לשתות הרבה מלימודו** שייטב לבו במשתה **ויהא שתוי או אפילו שיכור** שאינו יכול לדבר לפני המלך, **רק שתהא דעתו עליו**".

ג. ואכן כבר תמה הביאור הלכה (סי' תרצה סע' ב ד"ה חייב) "היאך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השכרות למכשול גדול". ותירץ: "ויש לומר, מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש, היו על ידי משתה. כי בתחילה נטרדה ושתי על ידי משתה, ובאה אסתר. וכן ענין המן ומפלתו היה על ידי משתה, ולכן חייבו חכמים להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנס הגדול בשתיית היין". ומבואר בדבריו שהחיוב להשתכר בפורים, יסודו בחובת זכרון הניסים שנעשו בימי אחשורוש על ידי יין.

העמק ברכה (שם) הביא בשם רבי ישראל מסלאנט, **שהחיוב להשתכר בפורים נמשך לאורך כל היום**, וגם לאחר שכבר השתכר פעם אחת, לכשיתפקח מיינו, עליו לשוב ולשתות עד שישתכר בשנית: "שמעתי בשם הגאון מרן רבי ישראל סלנטר ז"ל שאמר הא דחייב לבסומי עד דלא ידע, אין פירושו שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי המצוה אם לא נעשה שיכור מהיין. אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסם, אבל אינו נפטר אם כבר שתה ונתבסם, אלא מחויב עוד לחזור ולשתות וככה נמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום פורים. ואינו נפטר ממנה עד שישתכר ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שאז נפטר ממצוה זו כדין שיכור ושוטה שפטור ממצוה. ונמצא שהשיעור עד דלא ידע אינו שיעור **בקיום המצוה**, אלא הוא שיעור לענין **לפטור מהמצוה**" [אך העמק ברכה הוסיף כי הגדרה זו בחיוב השכרות בפורים מדוייקת בלשון הרמב"ם (הלכות מגילה פ"ב הט"ו) שכתב "לענין בשר, **שיאכל בשר**, ולענין יין כתב **ושותה יין**, ולא כתב **וישתה יין**. והיינו משום שסובר כי המצוה של יין היא **מצוה נמשכת כל היום**. ולזה דקדק לכתוב **ושותה** יין, פעולה נמשכת בלשון **הווה**, ואינו נפטר עד שישתכר וירדם בשכרותו. אך ברש"י מפורש

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

שהמצוה היא **להשתכר ביין**". ומשמע כי לדעת רש"י חייב לשתות יין כדי להשתכר, אך לאחר שכבר השתכר, כאשר יתפקח מיינו, אינו חייב להמשיך ולשתות ולהשתכר פעם נוספת].

ברם שיטתם של רש"י והב"ח שביארו את דברי רבא "מיחייב איניש **לבסומי** - **להשתכר**", אינה מוסכמת, כדלהלן.

חייב איניש "לבסומי" - בשתיית יין עד שישתכר וירדם בשכרותו

ד. הרמב"ם כתב בהלכות מגילה (פ"ב הט"ו) "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידה, **ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות**". גם בדברי הרמב"ם מבואר שחייב לשתות יין עד שישתכר, אולם אין זו שתיה המביאה לאיבוד צלילות הדעת לחלוטין, אלא שתיית יין הגורמת לשינה מתוך שכרותו.

וכדבריו פסק הרמ"א (סי' תרצה סעי' ב) "יש אומרים **דאין צריך להשתכר כל כך**, אלא **שישתה יותר מלימודו ויישן.** ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי".

והקשה בשו"ת להורות נתן (ח"א או"ח סימן לב אות ד) על דברי הרמב"ם: "וצ"ע אנה נמצא בגמרא שצריך שירדם בשכרותו", ותירץ: "ונראה דהרמב"ם מפרש הך דמגילה מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כלומר שישתכר עד שיירדם ומתוך תרדמתו לא ידע בין ארור המן. ולפי זה אין חיוב להשתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי מתוך שכרותו, אלא דסגי שלא ידע מתוך תרדמתו, ושיעור השכרות סגי עד שיירדם". הרמב"ם הבין מדברי הגמרא שאין חיוב להשתכר בדווקא, אלא להגיע למצב של חוסר הבחנה בין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי", שניתן להגיע אליו גם אם השתיה תגרום לו להירדם מתוך שכרותו. ולכן לדעת הרמב"ם אין צורך לאבד את צלילות דעתו מתוך השכרות, אלא די בכך שהשכרות תגרום לו להירדם, ואז לא ידע להבחין בין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי".

עם זאת, ברור שאין כוונת הרמב"ם שניתן לקיים את החיוב "עד דלא ידע" בשינה ללא שתיית יין, וכפי שכתב הגרצ"פ פרנק, רבה של ירושלים בספרו מקראי קדש (פורים סימן מד) "יש שטועים ומפרשים בדברי הרמ"א שאומר כאן שני דברים: [א] שאין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו. [ב] שהחובה של "עד דלא ידע" יקיים בשינה אף אם השינה היא **לפני** השתיה. אבל זה טעות, שהפירוש בדברי הרמ"א הוא **שירדם מתוך השתיה**, וכן הוא לשונו הזהב של הרמב"ם בהלכות מגילה ושותה יין **עד שישתכר וירדם בשכרותו**". וכדברי רבי בן ציון פלמן, רב ביהמ"ד נחלת משה בבני ברק, בספרו שלמי תודה (פורים סימן לא) בביאור דברי הרמב"ם והרמ"א: "דבאמת עיקר המצוה היא השכרות, אלא דשכרות יש לה הרבה דרגות, יש שכרות מעט ויש שכרות הרבה. ועל זה כתב הרמב"ם דשיעור השכרות היא עד שיגיע למצב שירדם מתוך השכרות, וכשירדם ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי יצא ידי חובת השכרות. ולפי זה הא דאמרו עד דלא ידע, הכוונה בזה כמש"כ הרמ"א דעל ידי השינה לא ידע. אלא דלדבריו הוא **שיעור בשכרות**, ועיקר המצוה היא השכרות **שישתכר מעט**, ושיעור השכרות היא עד שירדם על ידי זה ולא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי, אבל בשינה לבד אם לא ירדם מתוך השכרות לא יצא".

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

חייב איניש - "לבסומי" בשתיה מעט יותר מהרגלו

ה. הבית יוסף (או"ח סי' תרצה) הביא את דברי הארחות חיים (הלכות פורים אות לח) שכתב: "חייב איניש לבסומי בפוריא **לא שישתכר, שהשכרות איסור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו** שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים, וכמה עבירות זולתן. **אך שישתה יותר מלימודו מעט**". וכן נקט הרמ"ע מפאנו (הובא בנטעי גבריאל פרק עג אות א) "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, היינו עד שלא יבחין באוזניו אם אומרים זה או זה, שהם מילות קרובות במבטא להמון חוגג, **אלמא ביסום כל דהו סגי**". ומבואר בדבריהם **שאין חובה להשתכר**, כי השכרות היא דבר מגונה המביא לידי חטא, אלא **צריך להרבות בשתיית יין יותר מרגילותו**. וכדברי הרמ"ע מפאנו, שצריך לשתות עד שיִמָּצֵא במצב שלא יצליח לשמוע באזניו אם אומרים "ארור" או "ברוך" אך אין חיוב להשתכר בשתייתו.

והשפת אמת (מגילה ז, ב) הוסיף כי החיוב "**לעסוק במשתה**" - **ולא להשתכר - מתמשך לאורך כל היום**: "מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, נראה לפרש דאין הכוונה שמחויב להשתכר כל כך עד שלא ידע, אלא **דכל היום מחויב לעסוק במשתה**, ועד דלא ידע עדיין החיוב עליו. לאפוקי כשהגיע לשיעור זה, אבל אפילו קודם השיעור יוצא **כל שעוסק במשתה** כנ"ל".

יתכן שדייקו זאת מלשון הגמרא "**לבסומי**", שאין הכוונה **לשכרות**, אלא למצב שבו לאחר שתיית יין יותר מהרגילות, דעתו של האדם "מבוסמת" עליו - הוא נמצא במצב רוח שמח ומרומם יותר מהרגיל, כדברי החידושי הרי"ם (הובא בהסכמת השפת אמת לספר פסקי תשובה) "דלא אמרו בגמרא חייב **להשתכר** רק חייב **לבסומי**".

ובהגהות יד אפרים על גליון השו"ע (או"ח סי' תרצה) כתב שאין לפרש את כוונת רבא לחייב להשתכר בפורים, שכן אם יאבד את צלילות דעתו לא יכיר כלל בתוקף הנס ולא יוכל לקיים את חובת ההודאה עליו: "עיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ. ומחמת שיהיה שרוי בשמחה, יהיה חדוות ה' מעוזו ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב. **ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו** ולא יכיר בתוקף הנס כלל, וזה שכתב חייב אדם לבסומי בפוריא **עד** שלא ידע - **הך עד הוא ולא עד בכלל**. ורצה לומר שגדול חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע כו', שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כל כך דלא ידע בין ארור המן כו', פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס".

והוסיף היד אפרים, כי לדעת הבית יוסף מבואר היטב המעשה ברבה ששחט את ר' זירא "דמייתי סעייתא [שמביא סיוע] מזה שמה שחייבו לעשות אותם ימי משתה ושמחה **גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי**, דהא קמן דרבה ור' זירא, ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה. לכך יש ליזהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע, ולא יעבור" [היד אפרים מציין כי ביאור זה "נתפרש לי בחזיון לילה, ואתבונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא"].

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

"מיחייב אינש לבסומי בפוריא" - חובה גמורה או מצוה בעלמא

ו. בנדון זה נחלקו רבותינו הראשונים והפוסקים.

בהגהות מימוניות (הלכות מגילה פ"ב אות ב) הביא את דברי הראבי"ה: "מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, **כל הני למצוה בעלמא ולא לעכב**". וכן דעת המהרי"ל (סימן נו אות ט) שכתב: "הא דאמר רבא חייב אדם לבסומי, ודאי **מצוה בעלמא** [הוא], הכי משמע לישנא מחייב אדם. [וטעמא] דימי משתה כתיב **ואיכא משתה בלא שכרות**".

וכן נראה שסבר הטור (או"ח סי' תרצה סע' ב) שכתב: "**וצריך** שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ומשמע מכך ששינה את הלשון ממאמר רבא "**מחייב** אינש" ל"צריך שישתכר", **שאין חובה להשתכר** אלא זו מצוה בעלמא, ולכן "**צריך** שישתכר".

אולם מרן השו"ע (שם) העתיק להלכה את דברי רבא: "**חייב** אינש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ולא שינה מלשון הגמרא כפי ששינה הטור. ומשמע מדבריו כי יש **חובה גמורה** להשתכר בפורים.

ואילו הביאור הלכה (שם ד"ה חייב) כתב על דברי השו"ע: "ומכל מקום כל זה **למצוה ולא לעכב**".

ז. סיכום

נחלקו הפוסקים האם שתיית יין בפורים היא **חובה** או **מצוה בעלמא**.

• מדברי השו"ע משמע שיש **חובה גמורה להשתכר** בפורים.

• אך הביאור הלכה פסק כשיטת הראבי"ה, מהרי"ל והטור "כל זה **למצוה ולא לעכב**".

ובנדון כמה חייב או צריך לשתות נחלקו הפוסקים:

• לדעת רש"י והב"ח ורבי ישראל מסלאנט - **ישתה יין עד שישתכר ויאבד את צלילות הדעת**, שלא ידע להבדיל בין "ארור המן וברוך מרדכי". וכן נראה שנקט להלכה הטור ששינה את הלשון ממאמר רבא "מחייב אינש **לבסומי**" וכתב "צריך **שישתכר**".

ובשערי תשובה (ס"ק ב) כתב "שהגאון חכם צבי היה נוהג בימי בחרותו **לקיים המימרא כפשוטו**". וכן העיד האדמו"ר מקלויזנבורג בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן קי) "מי ששמח באמת בדברי תורה יוצא בזה שמחת פורים ביינה של תורה, אך אבותי הקדושים ברוב ענוותנותם ושפלותם בעיני עצמם **קיימו כפשוטו כידוע**".

• שיטת הרמב"ם - **ישתה יין עד שישתכר וירדם מתוך שכרותו**, וזהו שיעור קטן יותר משתיית יין הגורמת לאיבוד צלילות הדעת מתוך שכרות מוחלטת. וכדבריו פסק הרמ"א (סי' תרצה סעי' ב) "ויש אומרים **דאין צריך להשתכר כל כך**, אלא שישתה יותר מלימודו ויישן. ומתוך שישן, אינו יודע בין ארור המן לברוך

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

מרדכי. ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין ליבו לשמים". ובמשנה ברורה (ס"ק ה) כתב על דברי הרמ"א "וכן ראוי לעשות".

• לדעת הארחות חיים, הרמ"ע מפאנו, השפת אמת והיד אפרים, אין חיוב לשתות יין עד שישתכר, אלא **ישתה מעט יותר מהרגלו.** ומדברי מרן השו"ע שהעתיק להלכה את דברי רבא "חייב אדם **לבסומי**", ולא כתב כדברי הטור "צריך **שישתכר**", יש לדייק שנקט להלכה שאין חיוב **להשתכר** אלא "**להתבסם**", דהיינו לשתות מעט יותר מהרגלו.

ובביאור הלכה (שם ד"ה עד דלא ידע) הביא מדברי המאירי שכתב "**ומכל מקום אין אנו מצווים להשתכר ולהפחית עצמינו מתוך השמחה**, שלא נצטווינו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השי"ת והודאה על הנסים שעשה לנו". ואת דברי החיי אדם שכתב: "כיון שכל הנס היה על ידי יין לכן חייבו חכמים להשתכר, ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול. ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצות בנטילת ידיים וברכה וברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לשם שמים".

לסיום, המהרש"א פירש את דברי הגמרא במסכת בבא מציעא (כג, ב) "בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו, במסכת **ובפוריא**", שאחד משלושת הדברים שמותר לתלמיד חכם לשנות בדיבורו הוא "בפוריא", דהיינו ש"מותר לשנות ולומר דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסם כל כך וידע". ומבואר בדבריו, כי תלמיד חכם היודע בעצמו שאינו יכול להשתכר או להתבסם בפורים, רשאי לשנות בדיבור ולהראות כאילו הוא מבוסם ואינו יודע להבין בין "ארור המן" ו"ברוך מרדכי".

• • •

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

ח. במסכת כתובות (סה, א) אמר רבי אליעזר: "אין פוסקין יינות לאשה". כלומר, כשהבעל מתחייב בכתובה לפרנס את אשתו במזונות ובכל צרכיה, מחדש רבי אליעזר כי יין לא נכלל בהתחייבותו. וטעמו מבואר בפירוש רש"י שם: "שהיין מרגילה לתאות תשמיש". וכתב המאירי (שם) "מכל מקום דווקא במקום שאין הנשים רגילות לשתות יין, אבל במקום שרגילות בכך פוסקין לה כראוי לה **בצמצום**, **שאין ריבוי שתיית יין יפה לנשים**. אפילו היתה רגילה עם בעלה בהרבה, בעלה מצניעתה. אבל שלא בפניו ממעטין לה". וכן נפסק בשו"ע (אבן העזר סי' ע סעי' ג) "וכמה מזונות פוסקים לאשה לחם שתי סעודות בכל יום ופרפרות לאכול בה הפת ושמן לאכילה ולהדלקת הנר, **ומעט יין לשתות** אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין, ואם היתה מניקה נותנים לה יין" [שהיין יפה לחלב, סמ"ע שם ס"ק ה].

על פי זה פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן יח אות ב) "ואשר שאל אם נשים חייבות בכלל מצות היום, גם "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע". **לדידי אין שום שאלה, דלא שייך זה באשה**. דחז"ל הקפידו

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

בכתובות (סה, א) מליתן ריבוי יין לאשה מטעמי התגברות היצר, ובשו"ע אבן העזר סי' ע'. וגם אם בעלה עמה, אין דרך "עד דלא תדע" כמובן, ועיין לשון מאירי שם אין ריבוי יין יפה לאשה, והדברים פשוטים".

וכן נקט הגר"מ שטרנבוך בספרו מועדים וזמנים (ח"ב פורים סימן קצ) "נראה ברור דאף שנשים חייבין בכל מצוות היום, **אינן חייבין בהמצוה להשתכר בפורים** עד דלא ידע **שאין דרך נשים בשכרות**, ואדרבה, להו איסור חמור שאינו נוהג אצלן גם במשתה, ועלולים לבוא לעבירות חמורות, וזה פשוט".

ובנטעי גבריאל (פורים, פרק עג אות ד) כתב: "לנשים אין מצוה לשתות יין בפורים", ובהערות הביא בשם ספר משנת יעקב "שכתב על דרך צחות, במגילה נאמר (ט, לב) וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה, בכתיב חסר. להורות דאסתר הודיעה לנשים חיוב פורים, אבל הפורים חסר, להורות שמשלוח מנות ושמחת פורים נוהג בהן אבל לא לבסומי".

ט. והנה במסכת פסחים (קח, א) אמר רבי יהושע בן לוי: "נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס", וכפי שנפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' תעב סעי' יד). ונשאלת השאלה, מדוע לא נפטור את הנשים מחיובן בשתיית יין לארבע כוסות מהנימוקים שנפטרו משתיית יין בפורים - "שאין ריבוי שתיית יין יפה לנשים, מטעמי התגברות היצר הרע".

ידידי רבי מרדכי רלב"ג, דיין בבית הדין הרבני בתל אביב, כתב לי במענה לשאלה זו: "לדעתי יש לדמות את הנדון לשתיית קידוש והבדלה, כיון שאין חיוב לשתות בקידוש והבדלה אלא מעט, וגם בזה יש להקל כמבואר בפוסקים לענין קידוש, שעיקר חיוב השתיה הוא על המקדש (שו"ע או"ח סי' רעא סע' יד). הוא הדין בשתיית יין בפורים שמובא בפוסקים שיש אפשרות לקיים על ידי שינה. אולם שתיית יין בפסח שזו חובה, וגם אשה חייבת בה, צריכה לשתות. אולם יש להעדיף לכאורה שתשתה מיץ ענבים".

לדעת הרב רלב"ג ההבדל בין שתיית יין בפורים לשתיית יין בפסח הוא, ששתיית יין בפסח כל אחד חייב לקיימה **בעצמו**, ואף נשים שהיו באותו הנס בכלל חובה זו, שאין אפשרות לקיימה באמצעות אחרים. לעומת זאת, חיוב שתיית יין בפורים דומה לחיוב שתיית יין בקידוש ובהבדלה, שלא חייב לקיימו בשתיית יין בעצמו [אלא המקדש או המבדיל ישתה את היין, ואחרים יוצאים ידי חובה בשתייתו], ואף שתיית יין בפורים אינה חיוב כי יש אפשרות לקיימה על ידי שינה. ונשים חייבות רק בשתיית יין שכל אחד חייב לקיימה **בעצמו**, ולכן אין לחייבן בשתיית יין בפורים מאחר וניתן לקיים חיוב זה בשינה - וכוונתו לשיטתו של הרמב"ם שהובאה בדברי הרמ"א.

אך דבריו לא מובנים, שהרי הבאנו לעיל [**אות ד**] את דברי הגרצ"פ פרנק שאין כוונת הרמב"ם שניתן לקיים את החיוב "עד דלא ידע" בשינה ללא שתיית יין, אלא השינה היא "**שיעור בשכרות**", ועיקר המצוה **להשתכר מעט**, ושיעור השכרות הוא עד שירדם על ידי זה ולא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי, אבל בשינה בלבד ודאי לא מתקיימת חובת "עד דלא ידע". ואם כן שתיית יין בפורים אינה דומה לשתיית יין בקידוש והבדלה, כי גם בפורים לא ניתן לצאת ידי החובה בשום דרך זולת כששותה בעצמו.

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

ויותר נראה לחלק בין חיוב הנשים בשתיית יין בליל הסדר לחיובן בשתיית יין בפורים, על פי מה שהזכיר הרב רלב"ג בסוף דבריו, שניתן לקיים את החיוב לשתות ארבע כוסות **במיץ ענבים** [ראה בפסקי תשובות (סי' תעב אות יב) שהביא דברי הפוסקים בנדון], אולם בפורים החיוב הוא **לשתות יין**, ובמיץ ענבים לא יוצאים ידי חובת "חייב איניש לבסומי", כמבואר בדברי רש"י במגילה [לעיל **אות ב**] "חייב אינש לבסומי - להשתכר **ביין**". ובגליוני הש"ס (מגילה שם) ציין לדברי הרדב"ז (ח"א סי' תסב) שכתב כי המצוה דווקא ביין, ולדברי הרוקח (סימן רלז) שכתב: "מחייב איניש לבסומי בפוריא, פירוש ירבה במשתה היין".

ולפי זה נראה כי בפורים, שהחיוב לשתות דווקא יין, נשים פטורות היות ו"אין ריבוי שתיית יין יפה לנשים, מטעמי התגברות היצר הרע". ובפסח אינן נפטרות מחובת שתיית ארבע כוסות, כי שפיר יכולות לקיים חובתן גם בשתיית מיץ ענבים.

י. ונראה כי ההבדל בין חיוב הנשים בשתיית יין בליל הסדר לחיובן בשתיית יין בפורים, נובע משיעור כמות היין שחייבים לשתות בפורים - ותלוי בשיטות הפוסקים שנתבארו לעיל [**פרק א**] כמה חייב או צריך לשתות יין בפורים.

בליל הסדר החיוב הוא **לשתות רביעית יין או רוב רביעית**, כפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' תעב סע' ט) "שיעור הכוס רביעית, וישתה כולו או רובו. ויש אומרים שצריך לשתות רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות". וכתב הרמ"א: "וצריך לשתות השיעור שלא בהפסק גדול בנתיים".

ולפי זה, לשיטת רש"י, הב"ח והשו"ע שיש חובה גמורה **להשתכר** בפורים, וכן לשיטת הרמב"ם והרמ"א שחייב לשתות יין **עד שישתכר וירדם** מתוך שכרותו, יש צורך לשתות בפורים כמות יין גדולה בהרבה משיעור שתיית היין בליל הסדר. ולכן מובן שנשים פטורות **משתיית יין מרובה** כל כך מאחר "שאין ריבוי שתיית יין יפה לנשים, מטעמי התגברות היצר הרע". אך נימוקים אלו אינם תופסים **בשתיית יין מועטת** הנצרכת לצאת ידי חובת ארבע כוסות, ולכן שפיר חייבות לשתות שיעור זה [וכפי שציין הרב רלב"ג, יכולות לצאת ידי חיוב שתיית ארבע כוסות בשתיית מיץ ענבים].

וגם לדעת הפוסקים שאין חיוב לשתות יין עד שישתכר, אלא **ישתה מעט יותר מהרגלו**, צריך לומר ששיעור זה גדול משיעור שתיית היין בליל הסדר, ולכן נפטרו הנשים **משתיית יין מרובה** בפורים, לעומת **שתיית יין מועטת** הנצרכת לצאת ידי חובת ארבע כוסות, אשר חייבות בה, וצ"ע.

ענף ב

האם בעל רשאי לאסור על אשתו להשתכר בפורים

חיוב נשים בשתיית יין בפורים ובליל הסדר

יא. כאמור לעיל, הפוסקים נקטו רובם ככולם, שנשים פטורות מהחובה לשתות יין בפורים. והנה ידועה מחלוקת מרן המחבר והרמ"א, האם נשים מברכות על קיום מצות עשה שהזמן גרמא שפטורות מקיומן [ראה בשו"ע הלכות ציצית סי' יז סע' ב; הלכות ראש השנה סי' תקפט סע' ו]. ומעתה יש לשאול, לדעת הרמ"א שמותר לנשים לקיים מצוות שפטורות מקיומן ואף לברך על כך, כאשר אשה מעוניינת לקיים את מצות "חייב איניש לבסומי בפוריא" בשתיית יין, ובעלה אוסר עליה לשתות יין - האם חייבת לשמוע בקולו, או שמותר לה לעשות כרצונה.

ידידי רבי משה וייס רב בית הכנסת חב"ד בשרמן אוקס, קליפורניה, רצה להשוות דין זה להלכה שנפסקה בשו"ע בהלכות נדרים (יו"ד סי' רלד סעי' נה וסע' נט) "אלו נדרים שהבעל מפר, **נדרים שיש בהם עינוי נפש**. איזו הם דברים שיש בהם עינוי נפש, כגון שנשבעה שלא תרחץ או שלא תתקשט". וכשם שיש כח לבעל להפר נדרים שנדרה אשתו המהווים לה "עינוי נפש", גם שתיית יין מרובה המביאה לשכרות בזויה ומאוסה, היא "דבר שיש בו עינוי נפש", אשר רשאי הבעל למנוע מאשתו לעשותו.

לעומתו, ידידי רבי מרדכי פרקש, רב קהילת חב"ד Bellevue בסיאטל, וושינגטון, טען כי הבעל אינו רשאי לאסור על אשתו לשתות יין כאשר היא מעוניינת בכך, על פי דברי הגמרא בקידושין (ו, ב) "עבד עברי גופו קנוי [לאדון], **אשה לא קני ליה גופה** [לבעלה]". אשה אינה "קניינו" הפרטי של הבעל, ולכן מהיכי תיתי שיוכל הבעל למנוע מאשתו לעשות בגופה דברים שהיא מעוניינת לעשות, כשתיית יין כדי לקיים מצות "חייב איניש לבסומי" בפורים.

ואף שחז"ל קראו לקידושין "קנין", כלשון המשנה (קידושין פ"א מ"א) "האשה **נקנית** בשלש דרכים", ביאר רבי נתן גשטטנר, מחבר שו"ת להורות נתן (קובץ אור ישראל (מונסי), חלק כא עמ' קז) "מן התורה אין שום חיוב על האשה כלפי בעלה, אלא שאם תמרוד בו הרשות בידו לגרשה. אבל אין לבעל שום קנין באשה לעשות בה דבר נגד רצונה, **ואמאי נקראת היא קנויה לבעלה**. והיינו משום דקידושין עושה שני ענינים, חדא קנין לעצמו שעל ידי הקדושין היא נעשית מיוחדת לבעלה. וממילא פקע ממנו איסור דלא תהיה קדשה, דאי לאו שהיא קנויה לו בלבד יש עליה לאו דקדשה, והשני שהיא נאסרת על העולם וזהו ענין קידושין. ומילתא דפשיטא שאין האשה קנויה לבעל קנין ממון, דהא דמעשה ידיה לבעלה אינו אלא מדרבנן תחת מזונותיה. ואילו אמרה "איני ניזונית ואיני עושה" מעשה ידיה שלה, וארוסה אפילו מדרבנן מעשה ידיה לעצמה".

הנה כי כן, הבעל "קונה" את האשה במעשה קידושין רק להתירה לו ולאסרה על כל העולם, אך ברור שאינה "קניינו הפרטי". ואף שהבעל מתחייב לאשה בכתובה לפרנסה ובחיוב עונה, ובזה גם היא משועבדת לו, ברם ודאי שאין זה בגדר "קנין" ככל חפץ הנקנה ושייך לבעליו. וממילא אין בידו כח למנוע מאשתו לעשות בגופה כרצונה, ובכלל זה לשתות יין כדי לקיים מצות "חייב איניש לבסומי" בפורים.